

חליכה בשבת לצורך פג הנמצא בבית החולים

א. כל ששהה ל' יום אינו נפל

בהרבה אופנים של לידת פגים, התינוק כרוך באמצע סכנה גדולה לחייתו ולפעמים טעון חילול שבת עבור הצלתו, ובראשונה יש לברר האם יש להתיר חילול שבת בשבילם, או דילמא הואיל ולא כלו להם חדשים דינם כנפלים ואין מחללין שבת בשביל הנפל. איתא בתוספתא דשבת (פ"ט"ז ה"ד) ובגמ' שבת (קלו.), דנחלקו בזה ר' שמעון בן גמליאל והרבנן, דרשב"ג ס"ל דכל היכא ששהה ל' יום באדם אינו נפל ומחללין עליו את השבת דנתגלה דבן ז' שנשתהה, אבל לדעת הרבנן בן ח' אינו חי כלל ואפילו לאחר ששהה ל' יום.

וכתבו בתוס' ליבמות (פ.) ד"ה והא, עפ"י הגמ' התם, דלדעת הרבנן לא חשיב כבר קיימא לחלל עליו את השבת עד שיהיה בן כ' שנה. וכתבו התוס' דאע"ג דקיי"ל כרשב"ג בנוגע לספק בן ח' ספק בן ט', אבל בנוגע לודאי בן ח' קיי"ל בזה כשיטת הרבנן, והו"ד בבית שמואל (לאהע"ז סי' קנ"ו ס"ק ג', וסי' קס"ד ס"ק י"א). וכך נקט להלכה ביש"ש ליבמות (פ"ח סי' כ"ט) ואף כתב לפרש כן בדעת הרמב"ם והרי"ף והטור, דס"ל כשיטת התוס' לפסוק כהרבנן ושאינו דינו כבר קיימא עד שהגיע לגיל כ' וע"ש. ולפ"ז כתב בתשו' אמרי יושר (ח"ב סי' קע"ז ס"ק ב') בפג שנולד לחודש השישי ולא נגמרו שערו וציפרניו, ושמו אותו באינקובאטור, דאין מחללין עליו את השבת אפילו לאחר ל' יום, שהרי גם בזמנו של חז"ל ידעו שיש מיעוט ילדים שנולדו לח' ואפ"ה אין מחללין את השבת, וא"כ כל היכא שלא איתמחי רפואה עד שיצא מידי מיעוט ילדים שיחוי ע"י רפואה זאת, אין מחללין עליו את השבת עד שיהיה בן כ' שנים עכ"ד.

אולם לא קיבלו האחרונים את דברי האמרי יושר בזה, דהנה רוב הראשונים חולקים בזה על שיטת התוס', ועי' בחי' הריטב"א הרמב"ן והרשב"א ליבמות (שם), והקשו עליהם, היאך אפשר לומר שיהא גבור

ואיש מלחמה ועושה עסקיו בשוק, ועדיין דנין אותו כספק נפל וע"ש. ולכן תפסו רוב הראשונים דכונת הגמ' ביבמות (פ.) הוי רק לעניני גדלות אבל לא בכדי להתחשב כבר קיימא לחלל עליו את השבת וע"ש. והו"ד שאר הראשונים בזה בבית שמואל לאהע"ז (שם), ובפ"ת (אהע"ז סי' קנ"ו ס"ק י"א) הביא את דברי הבית מאיר דס"ל להכריע דלא כדברי התוס', וכתב שהיש"ש הפריז על המידה בזה, וכן בקרבן נתנאל ליבמות (פ"ח אות ק') התרעם טובא על היש"ש.¹ ולכן כתב בתשו' מנחת יצחק (ח"ד סי' קכ"ג) [וע"ע בתשו' שבט הלוי (ח"ג יו"ד סי' קמ"א אות ג')] לחלוק על דברי האמרי יושר הנ"ל, דמלבד שהוא קשה לדון על איזה תינוק שהוי ודאי לא כלו לו חדשיו, דלא שייך ודאי לא כלו לו חדשיו אלא בבעל הבתולה ופירש או בבעילה ראשונה לאחר הלידה וכמש"כ התוס' והרא"ש לשבת (קלה.) ובמג"א (סי' ש"ל ס"ק ט"ז), אבל הרי תפסינן כשיטת רוב הראשונים דכל ששהה ל' יום באדם אינו נפל אפילו בדעת הרבנן ודלא כשיטת התוס' הנ"ל.

ועוד כתב המנח"י דדברי האמרי יושר הוי מיוחדים לפי המציאות שהיתה קיימת בזמנו, אבל בזמנינו איתמחי הרפואות להצלת הפגים, ולאחר איזה מספר שבועות בתוך מעי אמם, הוי רק מיעוט תינוקות שאינם מועילים להם הני רפואות, אפילו בנוולדו לאחר ו' חדשי עיבור. וא"כ

¹ אולם הנה כתב הרמב"ם (פ"א אבל ה"ח) וז"ל, ובן שמנה שמת אפילו לאחר ל' יום וכו' אע"פ שכלו לו חדשיו הרי זה כנפל ואין מתאבלין עליהן ולא מתעסקין עמהם עכ"ל, והו"ד בשו"ע (יו"ד סי' שע"ד סע' ח'). ומשמע מדבריו כאן בהל' אבילות שהבין בשיטת הרבנן כביאורו של התוס' דאינו נעשה כבר קיימא אפילו היכא ששהה ל' יום, ועוד דס"ל לפסוק כוותיה דהרבנן בהל' אבילות, וכן הבינו בדעת הרמב"ם בתשו' משכנות יעקב (אהע"ז סי' מ"ג) ובביאור הגר"א (או"ח סי' של"א ס"ק ג') דבהל' אבילות אמרינן הלכה כדברי המיקל באבל כדעת הרבנן שלא להתאבל, [דלא הוכרעה ההלכה דלא כהרבנן לגמרי, ושפיר אמרינן הלכה כדברי המיקל באבל כשיטתם, ועי' באור זרוע (אות תרי"ג) מה שהביא בשם הר"ת, ובחי' הריטב"א ליבמות (לז.)]. אולם הנה כתב בחזון איש (יו"ד סי' קנ"ה אות ה') דיש כאן טעות סופר בדברי הרמב"ם, ולעולם כל ששהה ל' יום יצא מידי נפל אפילו להתאבל עליו, ועי' בילקוט שינוי נוסחאות בהרמב"ם, מהדורת פרנקל.

בודאי דצ"ל בזה דמחללין עליו השבת ואין דינו נפל לכו"ע, דלא גרע הוא מעובר במעי אמו דחללין עליו את השבת וכדאיתא בביאור הלכה (סי' ש"ל סע' ז', ד"ה או ספק) דמסתמא תלד לבן קיימא, א"כ ה"ה כאן, [ועי' בס' נשמת אברהם (או"ח סי' ש"ל סוס"ק י"ט)]. ועוד יותר מזה כתב בס' חזון איש (יו"ד סי' קנ"ה ס"ק ב'-ה') דבזמנינו נשתנו הטבעים ואפילו בן ח' הרי יכול להחיות, וכעין דברי הרמ"א (אהע"ז סי' קנ"ו סע' ט') דבזה"ז נשתנו הטבעים וכו"ע מודים דיולדת לט' יולדת למקוטעין ודינו כבר קיימא גם קודם ששהה ל' יום, וע"ש.² [ועי' בס' השתנות הטבעים בהלכה

² ואע"ג דזה סותר לדברי החזו"א (יו"ד סי' ה' אות ג') דלא אמרינן נשתנו הטבעים בנוגע לטריפות בבהמות, הרי נראה ליישב עפ"י מש"כ בתשו' אחיעזר (יו"ד סי' י"ב אות ה') דשאני טריפות דבהמה דקבלנו הלכה למשה מסיני מה הוי בכלל טריפה, וכל שקבלנו בהלכה למשה מסיני בהדיא לא אמרינן נשתנו הטבעים, דזה הוי בכלל מה דקיי"ל דלא דרשינן טעמא דקרא, דכל שמקורו הוא מהמקרא או מהלכה למשה מסיני לא אמרינן נשתנו הטבעים, ועי' בס' השתנות הטבעים בהלכה, להרב נריה גוטל שליט"א, (עמ' קצ"ח). אבל עוד איתא בס' השתנות הטבעים בהלכה (עמ' רמ"ט-רס"א) במכתבו של הג"ר זלמן נחמיה גולדברג שליט"א, דשפיר אמרינן נשתנו הטבעים בנוגע לדיני פגים, דאף דלא דרשינן טעמא דקרא זה היינו רק להגביל איזה דין המפורש בתורה לפי טעם הדין שלא בכל גוונא קיים האי דינא. וכגון מה שכתבה תורה לא תחבול בגד אלמנה וגו'. בזה אין הולכין אחר הטעם ומגבילין הדין רק באלמנה עניה ולא באלמנה עשירה, אבל שפיר דורשים טעם המצוה ולמדין ממנו למקום אחר. וכגון במה שציותה התורה כלי חרס ישבר וגו', למדין מבישול חטאת בכלי חרס לשאר איסורים שנבלעו בכלי חרס שאין הגעלה מועילה בהם. אבל בשאר איסורים כל שנתבשל בו ולא נבלע בו הולכין אחר הטעם שלא לשבור הכלי משא"כ בבישול חטאת בכלי חרס, וכדאיתא בגמ' זבחים (צה). וע"ש בתוס' ד"ה אלא. וכן דרשינן טעמא דקרא בפדיון הבן ביום הלי', שהוא מטעם נפל, ומכ"מ גם בכלו לו חדשיו אין פודין לפני ל' יום, אבל למדין מהטעם לענין חליצה שכל ששהה ל' יום אינו נפל ופוטר מחליצה, והולכין אחר הטעם, שאם יודעים דכלו לו חדשיו פוטר מחליצה מיד כשנולד. וכן נראה בנידון דידן, בדין נפל שנחשב כמת לא נאמר בתורה כלל, אלא למדין את זה במה מצינו מדיני פדיון הבן דכל שהוא פחות מל' יום חשיב כנפל. אבל כיון שלמדין את זה במה מצינו ולא נכתבה בתורה בהדיא, הרי דרשינן טעמא דקרא, ואם בטלה הטעם נשתנה הדין וע"ש. [ואולי הוא הדין בכל המידות שהתורה נדרשת בהם, דאמרינן בהם דרשינן טעמא דקרא, ורק בדין המפורש בתורה

(פרק ט' הערה 140) בשם הגר"ש ישראל שליט"א, ובתשו' שאילת ישורון (יו"ד סי' ל"ד) בשם הגאון הצפנת פענח ז"ל, דאולי יש לחלק בין נשתנו הטבעים ובין נשתנה טיפולי הרפואה ומציאות של רפואה בזמנינו]. ולמעשה מסיק להלכה בס' שמירת שבת כהלכתה (פרק ל"ו סע' י"ב והערה כ"ד) דבנולד לאחר שבעה חדשים מחללין את השבת אפילו שלא במקום אינקובאטאר דחוששין שהוא בן שבעה אלא שנשתנה ובמקום שיש אינקובאטאר מחללין עליו את השבת אפילו בנולד קודם לששה חדשים דנשתנו הטבעים, וע"ש.

ב. תינוקות שנגמרו בתוך אינקובאטור

בנוגע להני תינוקות שנגמרו בתוך האינקובאטור, כתב בס' נשמת אברהם (יו"ד סי' ש"ה אות ב', וח"ד סי' ש"ה) בשם הגרש"ז אויערבאך ז"ל,³ דס"ל דזה חשיב כהמשך מגמר הולד, ואע"ג שכשנולד לא כלו לו חדשיו של הולד אבל הרי לאחר ששמו אותו לאינקובאטור ונגמר שם להחיות מעצמו הרי זה חשיב כולד שכלו לו חדשיו לכל דבר. ומתוך כך ס"ל להגרשז"א ז"ל דכל שיכול לגמור בישולו ולהיעשות ולד קיימא מחללין עליו את השבת וכדין מחללין שבת בעד העובר וכנ"ל, ולאחר שנגמר בישולו בתוך האינקובאטור מחללין עליו את השבת כדין כל תינוק שנולד לאחר שכלו לו חדשיו. ועי' כזה בתשו' שאילת ישורון (חיו"ד סי' ל"ב), שהביא מהשלטי הגיבורים לשבת (נד. בדפי הרי"ף אות ג') בשם המרדכי, דאף תינוק הנולד בחדש השמיני, חשיב ככלו לו חדשיו היכא שהגיע לזמן חדש התשיעי אפילו כשהוא כבר חוץ לרחם, ואפילו קודם ל' יום, ותמה עליו בשלטי הגיבורים דא"א להיות כלו לו חדשיו לאחר שכבר

או בהלכה למשה מסיני הוא דלא אמינן גביה דרשינן טעמא דקרא. דהנה בודאי אחד מהמידות שהתורה נדרשת בהן הוי ג"כ סברא, וכמו שהעיר בו הגרע"א בגליון הש"ס לברכות (לו.), ועי' בזה בס' מפענח צפונות (עמ' כ"ט), ולא רק דחשיב כמידה נפרדת שהתורה נדרשת בהן אלא ג"כ הוי כחלק משאר המידות, ואכמ"ל].

³ ועי' עוד בתשו' מנחת שלמה (ח"ב סי' צ"ו אות ה') ובתשו' שבט הלוי (ח"ג סי' קמ"ג, וח"ז סי' קפ"ח), וראה גם בתשו' עונג יו"ט (סי' צ"ז).

נולד אלא בעי ל' יום ע"ש. אבל כנראה דס"ל להגרשז"א ז"ל, דשהייה בתוך האינקובאטור שפיר מהני להשלים חדשיו של העובר אפילו לדעת השלטי הגיבורים, דעדיין לא חשיב כיצא חוץ לרחם, וע"ע בס' צ"פ (פ"א מילה הי"ד).

אבל הוסיף בזה הגרשז"א, דהואיל וע"י אינקובאטור נגמר בישולו להתחשב כולד שכלו לו חדשיו, ממילא לא חשיב כנולד עדיין, אלא לאחר שיצא מהאינקובאטור. ועפ"י ס"ל להגרשז"א לחדש בדין פדיון הבן לפג שנגמר בישולו בתוך האינקובאטור, דאין מונים ל' יום לפדיון הבן מיום הלידה, אלא מונים ל' יום לאחר שיצא מהאינקובאטור, דרק בעת ההיא הוא דנגמר עיבורו. ועוד כתב בס' נשמ"א (שם) בשם הגרשז"א, דה"ה בנוגע לדיני אבילות, בפג שהושם באינקובאטור להגמיר בישולו, ונשאר בחיים ליותר מל' יום, כל היכא שלא היה חי למשך ל' יום לאחר שיצא מאינקובאטור אין מתאבלין עליו, וע"ש. ושמעתי ממור"ר הגר"צ שכטר שליט"א, [וכ"ה בקובץ אור המזרח (חשון תשמ"ח עמ' ל"ב הערה 1)], דלאו ישיבה באינקובאטור דוקא הוא שדוחה למנין הל' יום של פדיונה"ב ולדיני אבילות וכו', אלא כל טיפול רפואי שהוא לצורך גמר בישולו של התינוק להשלים איזה developmental deficiency, שפיר דוחה את מנין הל' יום, ורק מתחילים למנות הל' יום לאחר שכבר נגמר כל הרפואות שהם לצורך גמר בישול הולד.

אולם שמעתי בזה מהרב דר. אברהם שטיינברג שליט"א, [והו"ד בספרו אינצקלופדיה הלכתית רפואית (חלק ג' ערך ילוד עמ' 108)], ביאור אחרת בדעת הגרשז"א ז"ל, דשאני בזה גדר טיפול האינקובאטור משאר טיפולי רפואיים, דאין האינקובטור בדין "טיפול רפואי", אלא חשיב כהמשך מרחם האם במה שהוא דומה למציאת דרחם האם, שהוא חדר קטן חמה המיוחד להאי תינוק. ולכן היה ס"ל להגרשז"א דבתינוק שלא כלו לו חדשיו שהוא בתוך האינקובאטור, אין להתחיל למנות הל' יום אלא בצאתו מהאינקובאטור, דלא חשיב עדיין "כנולד". אבל בשאר טיפול

רפואיים, אפילו כשהוא לצורך גמר בישול התינוק, אין לדחות בזה את מנין הל' יום לפדיון הבן אלא בטיפול האינקובאטור.⁴

ג. שאר צרכיו בחולה שיב"ס

הנה בהרבה פגים יש להם קושי ביניקת חלב מדדי אמם, או משום חוסר כח או משום שהם אינם יודעים עדיין היאך לינק כלל, ורק מקבלים אוכל דרך שפופרת. והרופאים בדרך כלל מבקשים מהאם שיחלוב לתוך כלי ויביאנה לבית החולים בכדי שיתנו אותו להתינוק דרך השפופרת, או דרך בקבוק להני תינוקות הראויים לכך. ויש לעיין האם מותר לעשות כן גם בשבת היכא שצריכים ג"כ לחלב של יום השבת. והנה איתא בהדיא בשו"ע (סי' שכ"ח סע' ל"ד) דאסור לאשה לחלוב לתוך כלי בשבת

⁴ ובחידוש הזאת בגדר האינקובאטור, אם יש לראות את האינקובאטור כהמשך מהריון ותחליף לרחם האם או רק כאמצעי רפואי חדש ונפרד לאחר הלידה, כבר נחלקו בזה גדולי ההוראה, ועי' בזה בקובץ "הפלס" שנה ב' שנת תר"ס (עמ' ר"י) ובמאמרו של הר"נ גוטל שליט"א, בקובץ "אור המזרח" (תשרי תשמ"ח עמ' 32) שליקט את כל הדיעות בזה. ואף בזמנינו הרי ס"ל להגרי"ש אלישיב שליט"א, הו"ד במאמרו של חתנו הגר"י זילברשטיין שליט"א בס' אסיא (חלק ו' עמ' מ"ה), ובס' תורת היולדת (פרק ג"ז הערה ח'), דאין האינקובאטור חשיב כהמשך מהריון אלא רק כמכשיר עזר לרפואתו, ומונים ל' יום לפדיון הבן ולאבילות מיום הלידה. ועי' בתשו' צי"א (ח"ט סי' כ"ח אות ח') ובתשו' שאילת ישורון (יו"ד סי' ל"ב) דנראה דסברי כדעת הגרי"ש אלישיב בזה דמתאבלין עליו לאחר ל' מיום הלידה.

אולם הנה בס' תורת היולדת (שם) שוב הביא מהגרי"ש אלישיב, דאם תבוא שאלה זו לפני הסנהדרין ברוצח שרצח במזיד תינוק שהיה חי יותר מל' יום רק לאחר שיצא מאינקובאטור, צ"ע אם ידונו למיתה כיון שהוא כהורג ספק נפל. ומתוך הספק הזאת של הגר"ש אלישיב, כתב בתשו' יביע אומר (ח"ט יו"ד סי' ל"ז) דנראה להקל בנוגע לדיני אבילות שאין להתאבל עליו מתוך הספק ע"ש. (וע"ע בקובץ "הדרום" (חוב' ל"ה עמ' 125-128) במאמרו של הרב נחום ראבינוויטש, שהעיר דאפילו את"ל דאין האינקובאטור חשיב כהמשך מרחם האם, אבל הרי משמע מדברי רש"י לב"ק (יא:) דאפילו בולד שהיה חי ל' יום, ועדיין חשיב כנפל ואינו בחזקת חיים, ג"כ אינו טעון פדיון הבן, ואולי ה"ה לאבילות, וע"ש).

ויום טוב משום דיש בזה משום מפרק, וכדאיתא בגמרא כתובות (ס). וע"ש.

ובנידון דידן אף בהני תינוקות דהווין בכלל חולה שיש בו סכנה, שדוחים מלפניו כל איסורי שבת, אפ"ה לפום ריהטא אין להתיר לאשה לחלוב לתוך כלי בשבת לצורך תינוק הנמצא בבית החולים, שהרי יכולים להאכילו להתינוק אוכל אחרת, ואינם צריכים דוקא לחלב האם. וכבר כתב בתשו' הר צבי (או"ח סי' ר"א), על הא דאיתא בגמ' 'יבמות (קיד.), דסתם תינוק מסוכן הוא אצל חלב ולכן מותר לינק מאמו אפילו בשבת, דאין הכונה כאן לסכנה מבחינת חולה מסוכן, שיש להתיר כל איסורי שבת למען יניקת התינוק, אלא הכונה היא לבחינה של סכנת חוסר מזון, דהיינו, שלסתם תינוק יניקת החלב הוא מזונו וחיותו, ובמקום שאין מינקת ישאר בלא הנקה לגמרי, הרי בודאי יש סכנה בדבר, ובכה"ג יש להתיר מפרק בכלאחר יד שאיסורו הוי רק מדרבנן, ובמקום סכנה לא גזרו, אבל אין להתיר שאר איסורים דאורייתא מטעם זה.⁵

וא"כ בנידון דידן לכאורה אין להתיר לחלוב לתוך כלי בעד התינוק הנמצא בבית החולים, דאע"ג דהאי תינוק דינו שפיר כחולה שיש בו סכנה, אבל הרי הואיל ויש מאכלים אחרים שיכולים להאכילו אין להקל לאמו להניק לתוך כוס בשבילו.

אולם איתא בס' נשמת אברהם (חאו"ח עמ' ר"י) ובס' שש"כ (פרק ל"ו הערה ס"ב) בשם הגרש"ז אויערבאך ז"ל, וכ"ה בחזו"א (או"ח

⁵ אבל א"כ נראה דשלא במקום סכנה יש לאסור לאשה להניק את בנה בשבת, משום שיש בזה איסור דמפרק ורק התירו אותו בגמ' כתובות (ס). במקום סכנה, דסתם תינוקות מסוכנים אצל חלב, אבל היכא שכבר שתה כדי חיותו, או היכא שיכול להאכילו מאכלים אחרים אין להתיר להתינוק להמשיך להניק מאמו, דזה לא חשיב כבמקום סכנה. וכן הקשה בס' שדי חמד (סוף קונטרס באר בשדי) בשם הגר"א גורדון זצ"ל מטעלז, דהיאך התינוק יונק עד ה' שנים, דהא דסתם תינוק מסוכן אצל חלב היינו עד ב' שנים, דהא אחר ב' שנים שוב אין ביניקה חשש סכנה. ועי' בתשו' הר צבי (שם), ובס' נשמת אברהם (חאו"ח עמ' ר"ט), ובס' בעקבי הצאן (עמ' מ'), ובתשו' מחזה אליהו (סי' פ"ד) מש"כ לתרץ בזה.

סי' נ"ט אות ג'), ובתשו' יביע אומר (ח"ה סוס"י ל"ב), שבכה"ג בפג הנמצא בבית החולים, התירו לחלוב לתוך כלי בשבת ולהביאו לבית החולים. וסברתם בזה הוי משום דזה המזון הטבעי שלו ואין להתחשב בספק סכנה בתחליף של מזון אחר, עכ"ד. ונראה לבאר בדעתם דהנה הרופאים לתינוקות הפגים ס"ל דיש תועלת לתינוק חולה מסוכן בחלב אמו יותר מחלב מלאכתי, משום שיש בו כמה מיני נגידיים (antibodies) המועילים למניעת זיהום, משא"כ במאכלים מלאכתיים דליתא להני נגידיים כלל. אולם שמעתי מכמה רופאים בקיאים בזה, דאולי מניעת חשש זה לזיהום במאכלים מלאכתיים יותר מחלב אמם אינו אלא חשש רחוקה, דבעלמא אין חוששין לה, ואין הדבר ברור. ועכ"פ רק רגילים הרופאים לייעץ להאם לחלוב לתוך כלי בעד התינוק מטעמים אחרים שהרי הוא טוב להאם להרגיש קשר עם התינוק, וגם שהוא טוב לרפואת גופה ועוד טעמים צדדיים. ועוד שמעתי מכמה רופאים, דהתועלת בחלב האם יותר ממאכלים מלאכתיים אינו פקע אם יאכליהו להתינוק קצת מאכל מלאכתי בעד יום א' בשביל השבת, כל היכא שבשאר ימות השבוע התינוק רגיל בחלב האם.

אולם נראה לבאר בדעת הפוסקים שהתירו להאם לחלוב לתוך כלי אפילו בשבת, דמלבד שדברי הרופאים הנ"ל עומדים בספק של מציאות שקשה להכריעו אי יש תועלת ממשי בחלב האם יותר ממאכלים מלאכתיים, אבל הרי יש דרך אחרת להתיר עפ"י סברת המגיד משנה (פ"ב שבת הי"ד). שכתב המגיד משנה לדייק מדברי הרמב"ן בתורת האדם, דבחושיב"ס עושין לו כל מה שרגילין לעשות בחול, ואפילו היכא שהוא אינו נוגע לעצם סכנות החולה. וכבר תמהו עליו כל האחרונים, היאך שייך לחלל שבת בעד צרכיו של החולה שאינם נוגעים לעצם סכנתו, דלא ניתן שבת לדחות אלא מפני פיקוח נפש, ולא לשאר צרכיו. ואף הביא בביאור הלכה (סי' שכ"ח סע' ד', ד"ה כל) דמשמע מהרבה ראשונים דאין דוחין את השבת אלא בשביל עצם צרכיו של החושבי"ס ולא לשאר צרכיו, ורק כתב להקל כסברת המגיד משנה באיסורים מדרבנן, [אולם עי' בחי' מרן רי"ז הלוי (הל' שביתת עשור) שדעת הגר"ח ז"ל היה לפסוק כדברי המגיד משנה אפילו באיסורים דאורייתא].

ובביאור שיטת המגיד משנה דמותר לחלל שבת אפילו בעד שאר צרכיו של החולה שיש בו סכנה, כתב בתשו' אבני נזר (או"ח סי' תנ"ג).

[וע"ע בס' בעקבי הצאן (סי' ט' אות ד')], עפ"י מש"כ הדרב"ז (ח"ד סי' ק"ל, וח"ג סי' תקצ"א) דבחושבי"ס הרי חוששין דאפילו שאר צרכיו יפשיעו על מצבו, ואע"ג שאין במניעת הדבר ההוא בעצמו אלא חשש רחוקה עד מאוד, אחד מיני אלפי אלפים, חוששין להו בנוגע לחושב"ס שמצבו כבר בסכנה. ועי' כזה גמ' ביבמות (עא:) דכאיב ליה עיניה לינוקא אפילו כאב מעט אין מלין אותו, ואף שאין בכאב ההוא ענין דסכנה חיישינן שמא יצטרף הכאב ההוא לכאב המילה ויסתכן. והיינו משום דבמילה גופא הוי סכנה וכדאיתא בגמ' ב"ק (נו:) דכתיב כי עליך הרגנו כל היום זה מילה, ופרש"י דזימנין דמיית. וא"כ הואיל והוא כבר בגדר חושבי"ס חוששין אפילו לחששות רחוקות מאד, שהוא בכלל שאר צרכיו של החולה. וא"כ ה"ה בנידון דידן אף שאולי אין בזה אלא חשש רחוקה, לכאורה זה הוי בכלל שאר צרכיו, דלדעת כמה ראשונים יש להתיר, ואפילו להראשונים המחמירים בזה אולי המציאות הוא דזה הוי חשש קרובה יותר ממה שאמרו כמה רופאים וכנ"ל.

ד. הקל הקל תחילה בחליבה בשבת

אף שמותר לחלל שבת, בחליבה לתוך כלי בשבת, בעד הפג שנמצא בבית החולים, הרי יש למעט באיסורים בכל מה דאפשר, וכדאיתא ברמ"א (סי' שכ"ח סע' י"ב). והיינו אפילו בנוגע לחושבי"ס בשבת, אם אפשר לעשות הדבר בהיתר כגון ע"י נכרי או בשינוי מחוייבים לעשות כן כל היכא דאפשר למעט באיסורים בלא עצילות הצלת נפשות, [ועי' בס' עמק ברכה (יוה"כ אות ג' ד"ה דעת הרמב"ן)]. ועי' בביאור הלכה (סי' רע"ח) דמי שלא מיעט באיסורים במה שהיה יכול למעט, וחילל את השבת, הרי הוא חייב חטאת, [ודלא כמש"כ בס' קרית ספר, ועי' בתשו' מנחת שלמה (ח"א סי' ז')].

וא"כ ה"ה בנידון דידן, לכאורה נכון למעט באיסורים בכל מה דאפשר. ועי' בס' תורת היולדת (פרק מ"א), דבשאיבה ביד נכון יותר לעשותה ע"י נכרית או קטנה כלאחר יד, או ע"י שנים שעשאוה, ורק אם אינה יכולה לשאוב בדרכים אלו מותר לשאוב כדרכה שכל הני אינם אסורים אלא מדרבנן. ואף שכתב הט"ז ליו"ד (סי' קצ"ח ס"ק כ"א) דאשה ששכחה ליטול צפרניה בליל טבילתה שאירע לה בשבת, אסור לקוצצם

אפילו ע"י נכרי דכיון שמסייע והושיט להנכרית את ידה הרי הוי כמסייע והוי כאילו עשה המלאכה בשבת מעצמו. אבל הנה נראה שנהגו להקל בזה כדעת הש"ך בנקודת הכסף (שם), שחולק בזה על הט"ז דמותר לקוצצם ע"י נכרית דמסייע אין בו ממש, ועי' בפ"ת (שם ס"ק י"א).

אבל כתב באריכות בתשו' מנחת שלמה (סי' ז') [וכ"ה בס' קוב"ש לכתובות (אות י"ג)], להוכיח דבדין זה דהקל הקל תחילה, אינו מחוייב להפסיד ממנו כלל או להטריח את עצמו ביותר, דרק נאמר הכלל הזאת היכא ששני הצדדים שקולים בהוצאת ממון ובטירחא. וא"כ כאן הרי אין האם מחוייבת להוציא הוצאת עבור משרתת נכרית בשבת רק בכדי שישאוב באיסורא קלה יותר, או אפילו בשאיבה ע"י שנים שעשהו, מסתמא כמה נשים יסרכו לשאוב בכה"ג מטעמי צניעות, והרי היא אינה מחוייבת להתבזות את עצמה כלל בכדי למעט באיסורים מדין הקל הקל תחילה, ועי' כזה בס' תורת היולדת (שם הערה ד').

ויש שהציעו דיש להקל האיסור ע"י שימוש עם משאיבה חשמלית שנערך על ידי שעון שבת, דהנה כתב החזו"א (או"ח סי' ל"ח אות ד') בנוגע לשאיבת פרים בשבת, דמותר להעריך את המכונת שאיבה בשעון שבת, וקודם פעולת הזרם יהדק את המשאיבה להפרה, ואח"כ כשהזרם יפעול הרי החליבה יהיה נעשית בדרך גרמא, שהיא מותרת בכה"ג, ועי' בס' שש"כ (פרק כ"ז הערה קנ"ט) בדבריו. והנה מלבד מה שיש לדון בהצעת החזו"א ז"ל מטעמים הלכתיים בהחילוק בין גרמא ומעשה האדם,⁶ אבל הנה מטעמים מעשיים כבר העירו כמה רבנים

⁶ דהנה הלבשת צינור מהמכונת חליבה בשבת אפילו כשהוא נח חשיב כמעשה חליבה בידים, שהרי הואיל והשעון מתחיל לפעול מיד עם הגבהת השפופרת, והמכונת חליבה עתיד להתעורר ע"י שעון שבת, אז במה שהיא מהדקת אותה לדדיה חשיב כמעשה האדם ע"י הדין דאשו משום חציו, ודינו כמעשה האדם לענין ה' שבת. וכן טען בתשו' הר צבי (או"ח סי' קצ"ח), ובס' בעקבי הצאן (סי' ז' אות ד') בשם הגרי"ד ז"ל, ובתשו' בן יהודה (סי' קנ"א) [הו"ד בתשו' יבי"א (ח"ג או"ח סי' י"ז אות ט')], ובתשו' מעשה חושב (סי' ל') להגרל"י הלפרין שלט"א. וע"כ דס"ל להחזו"א (שם) לחלוק על האי טענה מב' טעמים. א' משום דאולי אין דנין דין אשו

העוסקים בשאיבת פרים, שהמכונת חליבה אינה מהדקת להבהמה כלל עד שתתחיל הזרם לפעול אלא נופל מיד, ויש בו חלל ריק של אויר, ולאחר שהוא כבר פועל אסור להדקו להבהמה, דזה חשיב כמעשיו ממש, ועי' בקובץ תחומין (חוב' ז', וחוב' י"א עמ' ק"ע, וחוב' ט"ו עמ' שצ"ג).

ובמשאיבות חליבה לנשים הרי אין המכונת מתהדקת לגוף האשה אפילו לאחר שהוא פועל, אלא האשה צריכה להדק אותו בתמידות לגופה כל זמן שהוא פועל, וא"כ לכאורה כל החליבה הרי נעשית ביד ממש שהיא אסורה.⁷ ורק כתב בתשו' מנחת שלמה (חלק ב' סי' כ"ו אות ח') דהיכא שיש קצת חיבור בין המכונת וגופה אלא שאינה מהודקת יפה ועלולה בכל שעה ליפול מהדד, יתכן דשפיר מותר להדקה בידיים משום דאינו חשיב אלא כמצמצם, ולא מצינו דמצמצם יהיה חייב בהל' שבת, [ועי' בתשו' הר צבי (יו"ד סי' קצ"ז, ורמ"א)], וע"ש.⁸ אבל הנה נראה דבאשה שחולבת ביד או במשאיבת יד כדרכה או כלאחר יד באחד

משום חציו בהל' שבת אלא בנויקין, וכן הבין הגרצ"פ ז"ל הו"ד בס' שביתת השבת (מלאכת זורע אות ט') והתשו' שואל ומשיב (תנינא חלק א' סי' ה') בתירווצו של הנמק"י לב"ק (דף י' ע"א בדפי הרי"ף), דכל היכא שהמעשה היתה בהיתרא אין לאסור משום אשו משום חציו, דבהל' שבת בעי עשיה דאיסורא, וכל שנעשית ע"י כח אחר מעורב בו אין דינו כעשיה בהל' שבת, אבל לעולם דבר זה תלוי במח' הראשונים וכמו שהעיר עליו בס' אפיקי ים (חלק ב' סי' ד' ענף ב') ע"ש. ובי', עוד חולק החזו"א דאף אי דנין דין אשו משום חציו בהל' שבת אבל אין לחשוב את השעון שבת כאשו משום חציו, שהרי יש מחיצה המפסיק בין המעשה ועשיית המלאכה, שהרי אף שהשעון התחיל לפעול מיד עם סילוק מעשיו, אבל הוא חשיב ככלי אחר המפסיק בין מעשיו לעשיית המלאכה, וכ"כ בתשו' מהר"ם ש"ק (או"ח סי' קנ"ז) בהגדרת שעוני שבת ע"ש, והדברים עתיקים.

⁷ אולם שוב שמעתי שיש מין בגד לנשים שאוחז בהמכונת חליבה ומהדק אותו לגוף האשה אפילו בזמן שהוא איננו פועל, ואולי השתמשות עם בגד כזה לא חשיב כמעשה בידיים, וכשמתחיל המשאיבה לפעול לאחר שכבר הדביקה את המשאיבה לגופה, יהיה חשיב כגרמא לדעת החזו"א הנ"ל, ועע"ק.

⁸ ועי' בתשו' מנחת שלמה (ח"ב סי' כ"ו אות ה'-י') מש"כ לדון במשאיבה שאיננו פועל אלא ע"י וואקיום וסאקשון, אולי חשיב כגרמא ולא כמעשה בידיים, וע"ש.

מהדרכים הנ"ל, לכאורה יהיה מותר לה להשתמש כה"ג במשאיבה חשמלית שכבר פועל ע"י שעון שבת באותן הדרכים, ואין בזה הוספת איסור חמור יותר במשאיבה חשמלית יותר מהמשאיבת יד. וזה הערה חשובה להני נשים שמועיל להם יותר משאיבה חשמלית ממשאיבת יד.

* * *

קריאת שם קודם הברית מילה

כתב בס' מטה משה (פ"ג סע' ז' אות י"ח) ובס' כללי המילה לר"י הגוזר (עמ' 94) דהמקור לעשיית הקריאת שם דוקא בשעת הברית מילה הוי מאברהם אבינו, שרק לאחר שנימול הוא דמצינו שנשתנה שמו מאברם לאברהם. אולם במילה שלא בזמנה ס"ל לכמה פוסקים דנכון לעשות הקריאת שם קודם הברית מילה, ואף הביאו בשם החמודי דניאל בכת"י דנכון לעשותו מיד, אפילו תוך ח', ימים שעדיין לא חל עליו שם ערל, ועי' בס' אוצר הברית (ח"א עמ' של"א) בדעות הפוסקים בזה.

ובנוגע לפגים, עי' בס' אסיא (חלק ד' עמ' רל"ד-רמ"ה, וחלק ו' עמ' מ"ז) ובס' נשמת אברהם (חיו"ד עמ' קע"ד) שהביאו בשם כמה פוסקים ורופאים, ובתוכם הגר"י זילברשטיין, והרב מרדכי הלפרין שליט"א, דאף שלא נהגו בברית מילה שלא בזמנה לעשות הקריאת שם קודם הברית מילה, אבל בנוגע לפגים שיכול להיות שהברית מילה יהיה נדחית לכמה שבועות או חדשות טוב יותר לעשות הקריאת שם מיד, שהרי בניסויים רפואיים ופסיקולוגיים ראו הרופאים שיש תועלת גדולה להאם והאב והתינוק, במה שעשו הקריאת שם בקדימות יותר, דעי"ז נעשית קשר יותר גדולה בין התינוק והוריו בשעות מוקדמות, והקשר הזאת בין התינוק והוריו הוי לתועלת גדול ברפואת התינוק. ועוד העירו דיש עוד תועלת בעשיית הקריאת השם בזמן מוקדמת יותר, במה שהרופאים יחשבו יותר על בריות של התינוק כשנראה להם שההורים מחשבים את התינוק כבר קיימא, דכשההורים מחשבים את התינוק לנפל, מצאו דגם הרופאים אינם משתדלים כראוי בעד התינוק. [בדידי הוי עובדא והתייעץ לי הגר"צ שכתר שליט"א, לעשות הקריאת שם קודם שתתקיים הברית מילה מטעם הנ"ל].

וע"ע בס' אסיא (עמ' רמ"ה) במכתבו של הרב חיים מילר שליט"א מפתח תקוה, שהביא עדות על הג"ר יחזקאל לוינשטיין והגר"מ פיינשטיין והגר"מ שך והאדמו"ר מסאטמער ז"ל שהורו בתינוק הנולד קודם זמנו ונדחית הברית מילה מחמת חליו של התינוק, דנכון יותר לקרוא להתינוק שם אף קודם הברית מילה בכדי שכשיתפללו עליו יזכירו את שמו דא"א להתפלל בעד תינוק שעדיין לא קראו לו שם. ואף דאיתא בגמ' בברכות (לד.) דהמתפלל בעד החולה אינו צריך להזכיר את שמו שנאמר קל נא רפא נא לה, ולא הזכיר משה רבינו בתפלתו את שמה של מרים, אבל כבר העירו שאיתא בהדיא בזוהר (פר' וישלח עמ' קס"ט) הצילני נא מיד אחי מיד עשו, מכאן שהמתפלל צריך לפרש דבריו כראוי, ולכן אמר מיד אחי מיד עשו ע"ש. ובמג"א (סי' קי"ט ס"ק א') הרגיש בסתירה זו, וכתב לתרץ בשם המהרי"ל שדוקא בפניו אינו צריך להזכיר את שמו, אבל שלא בפניו צריך להזכיר את שמו, דתפילתו נשמעת יותר כשהוא בפניו של החולה שהשכינה שרויה עמו, ולכן נראה דבכדי להתפלל בעד התינוק שאינו נמצא בפניו נכון יותר לקרוא לו שם. [אולם הנה יש פסידה קצת במה שהוא מזכיר את שמו של החולה, שהרי איתא בס' החסידים (רמ"ד-רמ"ה) והו"ד בטור (סי' של"ה) שאין להזכיר את שם החולה בתפילתו, דחוששין דילמא השם גרם את החולי שהרי מפני כך משנים שם החולה וכדאיתא בגמ' ר"ה (טז:) ובשו"ע (סוס"י של"ה), וע"ע בחי' החת"ס לנדרים (טו:) ובתשו' זקן אהרן, (וואלקין), (ח"א סי' י"א) במה שכתבו בענין הזכרת שם החולה בתפילתו, וע"ע בס' ילקוט יוסף (חלק א' עמ' רע"א) בענין זה].